

2. Шкляр В. М. Троща. Харків, 2017. 417 с.
3. Шкляр В. М. Чорне сонце. Харків, 2015. 304 с.
4. Шкляр В. М. Чорний Ворон. Київ, 2009. 356 с.

Тетяна Міхєєва  
(м. Чернівці)

## БІБЛІЙНІ ТА ФОЛЬКЛОРНІ СИМВОЛІЧНІ ЗНАЧЕННЯ ЗООМОРФІЗМУ *ВІВЦЯ*

Метою дослідження зооморфізму *вівця* у Біблії (переклад І. Огієнка) та українському фольклорі (зокрема, збірки М. Номиса та І. Франка) є спроба виявити та порівняти різноманітні символічні значення, закріплені у мовній свідомості українців і зафіксовані тлумачними словниками [11, I, с. 550; 2, с. 164; 12] та словниками символів [6; 9; 5], а також засвідчити здатність зооморфізму набувати символічних значень як однієї з найважливіших рис національної автентичності соціуму [10, с. 163].

У біблійному розумінні Старого Заповіту лексема *вівця* (*овечка*, рідше – *ягня*) виступає у двох значеннях: 1) як вірний християнин: *Він наш Бог, а ми люди Його пасовиська й отара* (овець – Т. М.) *руки Його* (Пс. 94: 7), що перебуває під наглядом, опікою та захистом Бога [12]: *Загинулу вівцю відшукаю, а сполошену поверну, а поранену перев'яжу, а хвору зміцню, а сити та сильну погублю, буду пасти її правосуддям!* (Єз. 34: 16); 2) як увесь ізраїльський народ: *Ізраїль вівця розпорошена, що леви погнали її* (Єр. 50: 17); *Та тепер Господь настиме їх* (Ізраїль – Т. М.), *як вівцю на привіллї!* (Ос. 4: 16). У Новому Заповіті цю лексему використовують на позначення вірного послідовника Ісуса Христа [3, с. 27]: [Ісус:] *Мого голосу слухають вівці Мої, і знаю Я їх, і за Мною слідком вони йдуть* (Ів. 10: 27); *Промовляє* (Ісус – Т. М.) *йому: Паси ягнята Мої!* (Ів. 21: 15); *Промовляє йому: Паси вівці Мої!* (Ів. 21: 16).

Головними біблійними символічними значеннями зооморфізму *вівця* є невинність та покірність [6, с. 90; 9, с. 296; 5, с. 31], що «торжествують над дияволом» [9, с. 296]: *І я той, хто згрішив, і вчинити зло я вчинив зло, а ці вівці що зробили вони, Господи, Боже мій?* (1 Хр. 21: 17); *Усі, скільки їх перше Мене приходило, то злодії й розбійники, але вівці не слухали їх* (Ів. 10: 8); *Та не вірите ви, не з Моїх бо овець ви* (Ів. 10: 26). До позитивних символів теж належать і жертвна покірність: *А я був, мов лагідна вівця, що провадять її на заколення, і не знав, що на мене вони вимишляли затії* (Єр. 11: 19); *Як вівцю на заріз Його ведено, і як ягня супроти стрижія безголове, так Він не відкрив Своїх уст!* (Дії 8: 32); і готовність до самопожертви: *За Тебе нас цілий день умертвляють, нас уважають за овець, приречених на заколення* (Рим. 8: 36); *Оце посилаю Я вас, як ягнят між вовки* (Лк. 10: 3).

В українському фольклорі ця лексема збереглася на позначення вірних християн: *Святий Власій* (тут і надалі зберігаємо орфографію оригіналу – Т. М.) *у Бога завертає овечки, а у людей стереже череду від вовків* [4, III, с. 406], та у значенні символу покірності, що відображає жертвну покірність: *Як овечка, не мовить ні словечка* [13, с. 567], або ж оманливу, удавану: *Ходить як овечка, а буцає як баран* [13, с. 167; 4, II, с. 466].

В іншому випадку зооморфізм *вівці* символізує безпорадність людей за відсутності духовного лідера: *Я бачив усього Ізраїля, розпорошеного по горах, немов вівці, що не мають пастуха* (2 Хр. 18: 16), а у фольклорному переосмисленні – громаду, яка потребує лідера для збереження суспільного порядку: *Без пастуха вівці не стадо* [4, I, с. 198]; *Атаманом турма* (отара овець – Т. М.) *кріпка* [4, I, с. 9]; *Блудьит, як вівці без пастуха* [4, I, с. 198]; *Куди баран, туди й вівці* [4, I, с. 199]. Виявлено випадки, що символізують беззахисність людини [6, с. 90; 5, с. 31], проте якщо у Біблії – це духовна беззахисність: *Нас побивають за Тебе щоденно, пораховано нас, як овечок жертовних* (Пс. 43: 23); *Ти віддав нас на поїд, немов тих овечок, і нас розпорошив посеред народів* (Пс. 43: 12); то у фольклорі – беззахисність з виявом слабкості: *Хто стаєця вівцею, того вовк ззість* [13, с. 197; 4, I, с. 200]; *Укажи ся вівцею, а вовки готові* [4, I, с. 200]; *Блудна вівця – вовча вечеря* [4, I, с. 198], *Хоць я й не лев, але й не вівця* [4, II, с. 338].

Широко відомим є образ *вівці заблуканої*, який має біблійний характер та позначає людину, яка відступила від віри в Бога [5, с. 34] або помилилась, проте Бог дбає про її навернення [7, с. 202]: *Ви бо були як ті вівці заблукані, та ви повернулись до Пастиря й Опікуна ваших душ* (1 Петр. 2: 25). Цей образ розширив значеннєві межі лексеми *вівця* від традиційно-позитивного символу «покірність» в один із негативних – «нерозсудливість» [8, с. 297]. У народному трактуванні під образом *зابلуканої вівці* розуміють людину, яка збилася з правильного життєвого шляху [11, I, с. 550; 7, с. 201] та порвала стосунки з тим колом осіб, до якого раніше належала [11, I, с. 550]: *Відбив сі від хати, як вівці від череди* [4, I, с. 201], яка не має життєвої цілі: *Ходить, як блудна вівця* [13, с. 484; 4, III, с. 277], чи певного заняття: *То якась блудна вівці* [4, I, с. 62].

Серед негативних символічних значень словники фіксують лише надмірну лякливість та покірність [11, I, с. 550; 2, с. 164; 6, с. 90; 12], проте у фольклорних текстах знаходимо й інші значення, як-от: нерозумність, дурість: *У его в умцю за дурну вівцю* [13, с. 294]; *За вівцю розуму не має* [4, I, с. 199]; *Та вона вівця!* [13, с. 600]; *Дурна як вівці* [4, I, с. 199]; *Ійбогу, овеча натура!* [13, с. 295]; власна безпорадність, тобто невміння собі зарадити: *Водит очима як блудна вівці* [4, I, с. 251]; *Крутить ся, як дурна вівця* [4, I, с. 199]; *Крутит сі, як тота вівці, що крутець має* [4, II, с. 317]; безсилля через неможливість надати допомогу: *Вівцю стрижуть, а друга дивиця* [13, с. 199]; *Коли вівцю скубут, козі на розум дають* [4, I, с. 199]; поганий вплив на

інших людей: *Єдна вівця паршива всю череду заразить* [4, I, с. 199]; *Кожне стадо не без паршивої вівці, кожне село не без скурвого сина* [13, с. 359]; *Одна паршива овечка усю отару поганить* [13, с. 283]; *повна бідність: Обсмущив го як вівцю* [4, I, с. 199]; *Як на вівці скири не стане, то на чім вовна виросте?* [4, I, с. 200].

Порівняно менш використовуваними в українському фольклорі є такі маловідомі значення зооморфізму *вівця*, що позначають безкорисність: *Бджола мед носить не для себе, вівця шерсть носить не для себе, старий жєниця не для себе* [13, с. 364]; *упертість: Борше отій вівци до розуму примовиш, як йому* [4, I, с. 198]; *заклопотаність: Ходит, як вівци замотилена* [4, I, с. 200]; *закоханість: Пропадат за мною, як увця за сіном* [4, III, с. 513]; *послух дружини перед чоловіком: Куди баран, туди й вівці* [4, I, с. 199]; *безталанне життя удови: Сива, як вівця, а не йди за вдівця* [13, с. 475]; *зверхне ставлення: За паршиву вівцю мя мають* [4, I, с. 199]; *зневажливе ставлення до дружини: Жінка чоловікови як умре, то так як богачєви вівцє здохне* [4, III, с. 438]; *невміння танцювати: Танцює, як спутана вівця* [4, III, с. 195]; *повільне пережовування їжі: Румєтає, як тота вівци* [4, I, с. 200].

Проаналізувавши біблійні та фольклорні символічні значення зооморфізму *вівця*, ми виявили, що численні позитивні і негативні значення, не зафіксовані словниками, доповнюють національно-культурну картину світу, засвідчують особливе місце лексеми *вівця* у народній свідомості українців.

### Література

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту: із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / пер. І. Огієнко. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2002. 1375 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ „Перун“, 2005. 1728 с.
3. Велимирович Н. Св. Символите и сигналите. Пловдив: Православна класика, 2014. 69 с.
4. Галицько-руські народні приповідки: у 3 т. / зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко // Етнографічний збірник. Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 1901–1910.
5. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

7. Коваль А. П. Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ: Либідь, 2001. 312 с.
8. Ковтун А. А. Семантична деривація в релігійній лексиці української мови : монографія. Чернівці: Технодрук, 2018. 527 с.
9. Кононенко О. Українська міфологія та культурна спадщина: міфологічні уявлення, вірування, обряди, легенди та їхні відлуння у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів. Харків: Фоліо, 2011. 713 с.
10. Решетняк О. О. Символема як один із репрезентантів біблійної картини світу // Вісник Дніпропетровського університету. 2013. Т. 21. Вип. 19(3). С. 163–169. (Серія : Мовознавство).
11. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
12. Словник української мови: у 20 т. / Український мовно-інформаційний фонд НАН України; за ред. В. М. Русанівського. Київ: Наукова думка, 2010–2018. URL: <http://services.ulif.org.ua/exp/Entry/index?wordid=11937&page=397> (дата звернення: 27.02.2019).
13. Українські приказки, прислів'я і таке інше: зб. О. В. Марковича та ін. / уклад М. Номис; упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. 768 с.

**Валерія Пилипак, Вікторія Берест**  
(*м. Вінниця*)

### **СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ВІДТІНКИ ЖАРГОННОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ ЛЮБКА ДЕРЕША «НАМІР!»**

За останні роки українська літературна мова зазнала змін: завдяки поповненню новими словами, лояльному ставленню до розмовних, сленгових варіантів, відсутності заборон, суворих рамок. Якщо розглядати конотативну лексику, варто зазначити, що такі слова можуть містити в собі емоційне, оцінне значення. Вони демонструють ставлення людей до позначуваних словом понять, реалій чи осіб, їх оцінювання, тобто конотативна лексика виконує в мові особливу експресивну функцію.

Мовлення може багато сказати про саму людину, про коло її інтересів. Молодь у наш час використовує різні способи для самовираження. Одним із способів самовираження є мова. Ми інколи не помічаємо, як вживаємо жаргонізми в своєму мовленні, чим, на думку одних, забруднюємо його, на думку інших, – збагачуємо літературну мову.

Дослідженням жаргонної лексики займалися Л. Ставицька, Т. Кондратюк, О. Селіванова, О. Сиротиніна, А. Швейцер, Р. Кісь, В. Хом'яков та ін.